

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA DASTURIY TA’LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОГРАММНЫХ СРЕДСТВ ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

IMPROVING THE METHODOLOGY OF USING SOFTWARE-BASED EDUCATIONAL TOOLS IN PREPARING FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITY

D.B.Sohibov

Buxoro davlat pedagogika instituti

tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta’lim vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan bo‘lib, dasturiy ta’lim vositalarini pedagogik maqsadga muvofiq tanlash, mashg‘ulotlarni loyihalash, interaktiv faoliyatni tashkil etish, o‘quv materiallarini ishlab chiqish hamda nazorat va baholash jarayonlarida qo‘llash yo‘llari tahlil qilingan. Shuningdek, ulardan foydalanish metodikasini takomillashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические возможности использования программных средств обучения в подготовке будущих учителей к профессионально-педагогической деятельности. Проанализированы способы выбора программных средств обучения в соответствии с педагогическими целями, их применения при проектировании занятий, организации интерактивной деятельности, разработке учебных материалов, а также в процессе контроля и оценивания. Разработаны методические рекомендации по совершенствованию методики их использования.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak o‘qituvchilar, kasbiy-pedagogik faoliyat, dasturiy ta’lim vositalari, pedagogik tayyorgarlik, interaktiv ta’lim, o‘quv materiallari, mashg‘ulotlarni loyihalash, nazorat va baholash.

Ключевые слова: будущие учителя, профессионально-педагогическая деятельность, программные средства обучения, педагогическая подготовка, интерактивное обучение, учебные материалы, проектирование занятий, контроль и оценивание.

KIRISH. Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar pedagog kadrlarni tayyorlash mazmunini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarligini kuchaytirish

hamda ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalana olishi, o'z fanini puxta bilishi, o'quv mashg'ulotlarini loyihalash, elektron ta'lim resurslarini tanlash, interaktiv topshiriqlarni tashkil etish va ta'lim natijalarini tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi Farmonida oliy ta'limni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish va yuqori malakali kadrlar tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [1]. Shuningdek, 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmonda zamonaviy axborot texnologiyalarini turli sohalarga keng joriy etish va bu yo'nalishda kadrlarning bilim hamda ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan [2].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ta'lim tizimini rivojlantirish, inson kapitalini yuksaltirish va zamonaviy bilim hamda ko'nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlashga qaratilgan vazifalar belgilangan [3]. Ayniqsa, 2025-yil 28-apreldagi PF-73-son "Pedagog kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmonda pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, ta'lim dasturlarini xalqaro tajriba asosida yangilash, ilm-fan va amaliyot uyg'unligini kuchaytirish hamda pedagogika sohasidagi ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish nazarda tutilgan [4].

Mazkur vazifalar bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan samarali foydalanish masalasining dolzarbligini oshirmoqda. Dasturiy ta'lim vositalari o'quv materiallarini interaktiv shaklda taqdim etish, topshiriqlarni tashkil qilish, mustaqil faoliyatni qo'llab-quvvatlash, bilimlarni nazorat qilish va natijalarni tahlil qilish imkoniyatini beradi. Biroq ularning samaradorligi vositalarni pedagogik maqsadga mos tanlash, mashg'ulot mazmuniga to'g'ri integratsiya qilish va ulardan foydalanish metodikasining puxta ishlab chiqilganligiga bog'liq.

Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarni dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishga tayyorlashni faqat muayyan dasturlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish bilan chegaralash yetarli emas. Talaba ushbu vositalarning pedagogik imkoniyatlarini aniqlashi, ularni dars maqsadiga mos tanlashi, o'quv topshiriqlarini ishlab chiqishi, interaktiv faoliyatni tashkil etishi hamda nazorat va baholash jarayonida maqsadli qo'llay olishi zarur.

Amaliyotda esa dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish ayrim hollarda ularning funksional imkoniyatlarini o'rgatish bilan cheklanib, ularni real pedagogik vaziyatlarda maqsadli qo'llashga yetarli e'tibor berilmaydi. Bu esa nazariy

tayyorgarlik bilan amaliy pedagogik faoliyat o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytirish, dasturiy ta'lim vositalarini darsni loyihalash, o'quv faoliyatini tashkil etish hamda nazorat va baholash jarayonlariga tizimli tatbiq etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shundan kelib chiqib, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish pedagogik ta'limning dolzarb ilmiy masalalaridan biri hisoblanadi.

METHOD. Tadqiqotda bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishning mavjud holatini o'rganish, ularning ta'lim jarayonidagi imkoniyatlarini aniqlash hamda foydalanish metodikasini takomillashtirishga qaratilgan nazariy va empirik tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Nazariy tadqiqot doirasida pedagogik va ilmiy-metodik adabiyotlar, pedagog kadrlar tayyorlashga oid normativ-huquqiy hujjatlar, zamonaviy ta'lim texnologiyalari hamda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar tahlil qilindi, taqqoslandi va umumlashtirildi. Mazkur tahlillar asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatida dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishning o'rni va pedagogik imkoniyatlari aniqlandi.

Tadqiqotning empirik bosqichida pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnoma, amaliy topshiriqlar va pedagogik tajriba metodlaridan foydalanish nazarda tutildi. Pedagogik kuzatish orqali talabalarning dasturiy ta'lim vositalarini tanlash va ulardan mashg'ulot jarayonida foydalanish faoliyati o'rganildi. So'rovnoma va suhbatlar yordamida ularning dasturiy ta'lim vositalariga munosabati, ulardan foydalanish tajribasi hamda kasbiy faoliyatda qo'llashga tayyorgarligi aniqlashtirildi.

Amaliy topshiriqlar talabalarning dasturiy ta'lim vositalaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish imkoniyatlarini aniqlashga yo'naltirildi. Bunda elektron o'quv materiallarini tayyorlash, interaktiv topshiriqlar yaratish, mashg'ulotlarni loyihalash, o'quv faoliyatini tashkil etish, nazorat va baholash vositalaridan foydalanish kabi faoliyat turlariga alohida e'tibor qaratildi.

Metodik yondashuvda dasturiy ta'lim vositalarini o'rgatish ularning texnik imkoniyatlarini o'zlashtirish bilangina cheklanmay, "maqsadni belgilash → dasturiy ta'lim vositasini tanlash → pedagogik vazifaga moslashtirish → amaliy faoliyatda qo'llash → natijani baholash va tahlil qilish" ketma-ketligi asosida tashkil etildi. Bunday yondashuv talabalarning dasturiy vositani muayyan pedagogik vaziyatga mos ravishda mustaqil tanlashi va undan maqsadli foydalanishiga yo'naltirildi.

Dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish samaradorligini aniqlashda talabalarning vositani maqsadga muvofiq tanlashi, o'quv materialini ishlab chiqishi, interaktiv faoliyatni tashkil etishi, nazorat va baholashni amalga oshirishi hamda olingan natijalarni tahlil qila olishi asosiy mezonlar sifatida belgilandi.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalarni o'zaro taqqoslash va umumlashtirish asosida bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim

vositalaridan foydalanishning samarali usullari aniqlanib, ularni ta'lim jarayoniga maqsadli tatbiq etishga qaratilgan metodik tavsiyalar shakllantirildi.

NATIJALAR. Tadqiqot natijasida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari, ularni amalga oshirish mazmuni va kutiladigan natijalar aniqlandi (1-jadvalga qarang).

1-jadval
Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish natijalari

№	Asosiy yo'nalishlar	Amalga oshirish mazmuni	Natija
1	Pedagogik maqsadni belgilash	Mashg'ulot maqsadi va pedagogik vazifalarni aniqlash	Dasturiy vositadan foydalanish maqsadi aniq belgilanadi
2	Dasturiy ta'lim vositasini tanlash	Vositaning imkoniyatlarini o'quv maqsadi va mashg'ulot mazmuniga muvofiq tanlash	Pedagogik vazifaga mos vositani tanlash ko'nikmasi shakllanadi
3	O'quv materiallarini ishlab chiqish	Elektron materiallar, ko'rgazmali resurslar va interaktiv topshiriqlar tayyorlash	O'quv materiallarini zamonaviy shaklda ishlab chiqish imkoniyati kengayadi
4	Mashg'ulotni loyihalash	Dasturiy vositalarni dars bosqichlari va o'quv topshiriqlari bilan uyg'unlashtirish	Mashg'ulotni maqsadli va izchil tashkil etish ta'minlanadi
5	Interaktiv faoliyatni tashkil etish	Talabalarning individual, guruhli va mustaqil faoliyatini dasturiy vositalar orqali	O'quv faolligi va mustaqil ishlash imkoniyatlari kengayadi

		tashkil qilish	
6	Nazorat va baholash	Elektron topshiriqlar, testlar va boshqa baholash vositalaridan foydalanish	Natijalarni tezkor aniqlash va baholash imkoniyati yaratiladi
7	Natijalarni tahlil qilish	Olingan natijalarni tahlil qilish va pedagogik faoliyatga tegishli tuzatishlar kiritish	Keyingi pedagogik faoliyatni takomillashtirishga asos yaratiladi

Tadqiqot natijalari asosida dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi "maqsadni aniqlash → pedagogik vazifani belgilash → dasturiy ta'lim vositasini tanlash → o'quv materialini ishlab chiqish → amaliy faoliyatda qo'llash → nazorat va baholash → natijani tahlil qilish" ketma-ketligida tashkil etilishi belgilandi.

Mazkur ketma-ketlik dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishni faqat texnik ko'nikma sifatida emas, balki kasbiy-pedagogik vazifalarni bajarishga yo'naltirilgan yaxlit faoliyat sifatida tashkil etishga imkon beradi. Natijada bo'lajak o'qituvchilarning darsni loyihalash, elektron o'quv materiallarini tayyorlash, interaktiv faoliyatni tashkil etish, nazorat va baholash hamda pedagogik natijalarni tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi.

Shunday qilib, dasturiy ta'lim vositalarini kasbiy-pedagogik vazifalar bilan o'zaro bog'liq holda qo'llash bo'lajak o'qituvchilarning nazariy tayyorgarligini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishga hamda ularning kelajakdagi pedagogik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA. Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanish faqat texnologik amallarni o'zlashtirish bilan cheklanmasligi lozimligini ko'rsatdi. Asosiy e'tibor dasturiy ta'lim vositalarni aniq pedagogik maqsad va vazifalarga muvofiq tanlash hamda ularni ta'lim jarayonida samarali qo'llashga qaratilishi zarur.

Dasturiy ta'lim vositalarini pedagogik maqsadni belgilash, vositani tanlash, o'quv materialini ishlab chiqish, mashg'ulotni loyihalash, interaktiv faoliyatni tashkil etish, nazorat va baholash jarayonlari bilan uyg'unlashtirish bo'lajak o'qituvchilarning nazariy tayyorgarligini amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Bunda talaba dasturiy vositaning oddiy foydalanuvchisi emas, balki uni pedagogik vazifaga mos tanlaydigan va maqsadli qo'llaydigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Tadqiqotda taklif etilgan "maqsad → pedagogik vazifa → dasturiy vositani tanlash → o'quv materialini ishlab chiqish → amaliy qo'llash → baholash → tahlil" ketma-ketligi jarayonning izchilligini ta'minlaydi. Bunda dasturiy ta'lim vositasi

ta'limning asosiy maqsadi emas, balki belgilangan pedagogik natijaga erishishga xizmat qiluvchi vosita sifatida qaraladi.

Shu jihatdan bo'lajak o'qituvchilarda qaysi vositani, qanday maqsadda, qaysi pedagogik vaziyatda va qanday usulda qo'llash bo'yicha asoslangan qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantirish muhimdir. Bu dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishni amaliy pedagogik topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish hamda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirishga xizmat qiladi.

XULOSA. Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashda dasturiy ta'lim vositalaridan maqsadli foydalanish ularning nazariy bilimlarini amaliy pedagogik faoliyat bilan uyg'unlashtirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Bunda dasturiy ta'lim vositalarini o'zlashtirish faqat texnik amallar bilan cheklanmay, ularni pedagogik maqsad va vazifalarga mos tanlash, o'quv jarayoniga tatbiq etish hamda natijalarni baholash bilan bog'liq holda tashkil etilishi zarur.

Tadqiqot asosida "maqsad → pedagogik vazifa → dasturiy vositani tanlash → o'quv materialini ishlab chiqish → amaliy qo'llash → baholash → tahlil" ketma-ketligi bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning samarali yo'nalishi sifatida belgilandi. Ushbu yondashuv talabalarning mashg'ulotlarni loyihalash, elektron o'quv materiallarini yaratish, interaktiv faoliyatni tashkil etish hamda nazorat va baholash jarayonlarida dasturiy ta'lim vositalaridan maqsadli foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shunday qilib, dasturiy ta'lim vositalarini kasbiy-pedagogik vazifalar bilan uzviy bog'liq holda qo'llash bo'lajak o'qituvchilarning amaliy tayyorgarligini kuchaytirish hamda ularni zamonaviy pedagogik faoliyat talablariga mos ravishda tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son Qonuni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020., 03/20/637/1313-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 08.10.2019 yildagi PF-5847-son Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019., 06/19/5847/3887-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 05.10.2020 yildagi PF-6079-son Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020., 06/20/6079/1349-son.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi 11.09.2023 yildagi PF–158-son Farmoni. // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Pedagog kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 28.04.2025 yildagi PF –73-son Farmoni. // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
6. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2016.
7. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Sano-standart, 2015.
8. Bates A.W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. 2nd ed. – Vancouver: Tony Bates Associates Ltd., 2019.
9. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.
10. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.